అందమైన జీవితం

"నీ ముక్కు అంతపొడుగ్గా లేకపోతే తప్పకుండా నిన్ను పెళ్లి చేసుకొనేదాన్ని" అంది కమల ఇరవై యేళ్ల క్రితం.

ఆ మాటకి కమల మీద కోపం రాలేదు నాకు. నా ముక్కు మీద వచ్చింది. తరువాత చాలా సంవత్సరాలపాటు నా ముక్కుమీద ద్వేషం పెరుగుతూనే ఉంది. జీవితంలో చాలా వాటితో రాజీపడ్డాను కానీ, కమల తిరస్కారానికి కారణమయిన ఈ ముక్కుని మాత్రం క్షమించలేదు.

నిజానికి కమల వంటి అందకత్తెకి ఎవరినయినా తిరస్కరించే అధికారం ఉంది. మత్తుగా నిద్రపోతున్న ప్రపంచం మీద ఉదయించిన సూర్యోదయం లాంటి ముఖం, కొండ లోయల్లో మంచు తెరల్ని తట్టి లేపే వెలుగు తెరల్లాగ, గుండె లోతుల్లో కోరికల్ని తట్టి పలకరించే చిరునవ్వు, ప్రపంచాన్ని జయించిన సామ్రాజ్ఞి చివరి తిరస్కారంలాగ ఠీవిగా కదలాడే కళ్లూ, ఇవే కమలకి ఆ అధికారాన్ని యిచ్చాయనుకుంటాను.

నేనేకాదు – తనను చూడవచ్చిన పెళ్లికొడుకు ముఖం మీదే "ఆ జుత్తేమిటి పొట్టేలులాగ!" అంటే అందరూ ఏడుపు ముఖం పెట్టినా అతను చిరునవ్వు నవ్వుతూనే ఉన్నాడు. "దానికేం? అవసరమయితే మార్చుకోవచ్చు" అని ఆమెకి వినబడేలాగు అన్నాడే కాని ఆ అవసరాన్ని అతనికి కల్పించలేదు కమల.

ఇంటర్మీడియట్ రోజులలో కాలేజీ కుర్రాళ్లకి ఆమె కొంటెతనం ఆటవస్తువయింది. వాళ్ల అల్లరిపనులన్నింటినీ హర్షిస్తూ, వీలయితే ప్రోత్సహించేది. ఐతే చివరకి వాళ్ల అల్లరికి తన

ఆరంగుళాల జడే బలి అయిపోయిందనీ, ఓ చీకటి సాయంకాలం ఎవరో అబ్బాయిలు ఆమె చెయ్యిపట్టుకులాగి ఒక గజం మేర కొంగును కత్తిరించారనీ, మర్నాడు చాలామంది కుర్రాళ్లజేబుల్లో ఆ ప్యాకెట్ రుమాల్లే కనిపించాయనీ వాళ్ళ నాన్నగారు తెలుసుకున్నాక చదువు మానిపించేశారు. అందుకూ విచారించలేదు కమల. విచారిస్తే కమల ఎందుకవుతుంది?

ఇంటిద్గర తీరిగ్గా గడపవలసిన రోజులలోనే మా యిద్దరి బాంధవ్యం పెరిగింది. అంత అందమైన అమ్మాయి కోరే ఏ సహాయమయినా చిటికెలో చేసేవాడిని. మధ్యాహ్నం అందరి భోజనాలూ అయాక ఇద్దరం ఎప్పుడేనా బజారుకి వెళ్ళేవాళ్ళం. సాయంకాలం తరుచు బీచ్‌కి వెళ్లేవాళ్ళం. విసురుగా ముఖానికి కొట్టుకొనే గాలిని ఎదిరిస్తూ చికిలించే కమల కళ్ళు చిలిపిగా ఏవో రహస్యాల్ని చెపుతున్నట్టుండేవి. మసక చీకటి పడేవేళ నా చెయ్యి పుచ్చుకుని ముందుకు వచ్చి పోయే కెరటాలతో ఆటలాడటం యిప్పటికీ అందమైన కలలాగ గుర్తుకొస్తుంది. ఆమె అందాన్ని చూసి చుట్టూ ముసురుకొనే కుర్రాళ్ళని చూసి భయంగా పారిపోయేది కాదు. చిరునవ్వులో తిరస్కారాన్నో, కంటి ఎరుపులో నిర్లక్ష్యాన్నో ప్రదర్శించి నా చెయ్యిపుచ్చుకొని వాళ్ల మధ్యనుంచే పరివారం ఎదుట నడిచివెళ్లిన సామ్రాజ్ఞిలాగ నడిచిపోయేది. అప్పట్లో ఆ ఠీవి, దర్పం చూసి ముగ్ధుడినయి ఆమెతో నడిచేవాడిని.

తన అందంలో గొప్పతనం తెలుసు. అది వాళ్లని ఎలా కట్టిపడేస్తుందో తెలుసు. మల్లెపువ్వులలో కనిపించే అమాయకమయిన అందం కాదది. త్రాచుపాములో ద్యోతకమయే ఠీవి అయిన అందం – కమల అందంలో గడుసుతనం ఉంది, గర్వం వుంది, ఠీవి ఉంది, తిరుగుబాటు ఉంది.

ఒకేసారి – ఒకే ఒక్కసారి – బీచ్‌నుంచి వచ్చేటప్పుడు సంధ్య వెలుగులో ఒక మాట అన్న జ్ఞాపకం.

"నువ్వు చాలా అందంగా ఉంటావు కమలా?"

అలా ఎప్పుడూ అనలేదు. నా గొంతులో వొణుకు కనిపెట్టిందిగావును. దిమ్మరపోయి ఒక్కక్షణం ఆగిపోయింది.

అలాంటి విషయం ఇంతవరకూ ఎవరూ చెప్పలేదేమో. అది చెప్పడం ఆమెకిష్టమేమో!

ఒక్కసారి వంగి రెండుచేతులలో నా ముఖాన్ని తీసుకొని ముద్దుపెట్టుకుంది. ఆ తియ్యటి ఊపిరి నా కెంతో యిష్టం.

ఆ క్షణంలో కమల నాపట్ల కళ్ళల్లో ప్రదర్శించిన దయాసానుభూతీ యివాల్టికీ గుర్తున్నాయి.

సానుభూతి ఎందుకని –?

చెప్పడం మరిచాను – అప్పుడు నా వయస్సు పదేళ్లు. కమల నాకంటే మరో పదేళ్లు పెద్ద!

* * * * *

పెళ్లంటే సరిగ్గా అర్థం తెలీని ఆ వయస్సులో ఓ సాయంకాలం తెల్లటి పొడవాటి మనిషి కమలని చూడడానికి రావడం, ఆమె వేపు చూసి చిరునవ్వు నవ్వడం, మొదటిసారిగా కమల కళ్ళల్లో తృప్తి, ప్రశంసా కనిపించడం, నేను కష్టపడి కొని తెచ్చిన పువ్వులూ, పళ్లూ అతనితో వచ్చినవాళ్ళందరికీ కమల పంచడం – ఆ తరువాత రెండు రోజులపాటు ఆ పొడవాటి మనిషి గురించే కమల మాట్లాడుతూండడం – యివన్నీ నాకు నచ్చలేదు. ఇన్నాళ్లకి నేనేదో వస్తువు పోగొట్టుకున్నట్టూ ఆటలో ఓడిపోయినట్టూ నిరుత్సాహంగా తిరిగాను.

ఆ రోజులలో రాఘవేంద్రరావుని గుర్తు తెచ్చుకుంటే నామట్టుకు నాకే ఆశ్చర్యం వేస్తుంది. పాలరాయిలాగ తెల్లటి నునుపయిన శరీరం, విశాలమయిన నుదురూ, నవ్వితే పెదాలలో అందమైన వంపూ, మాట్లాడితే ఆడవాళ్ల గొంతులో కనిపించే లాలిత్యం, నెమ్మదీ – చాలా అందమైన వాడనిపిస్తుంది. డార్జిలింగ్ ప్రాంతాలలో జియాలజిస్టుగా పనిచేస్తున్నాడు. సెలవులో వచ్చినప్పుడు ఎవరో అమ్మాయి ఉందంటే చూడడానికి వచ్చాడు.

మరి నెలరోజులకి తెలిసింది – వారిద్దరికీ పెళ్లవుతుందని.

"పెళ్లంటే?" అమ్మని అడిగాను.

అమ్మనవ్వి "మరి నాలుగైదు నెలల్లో కమల ఆ అబ్బాయితో వాళ్ల ఊరికి వెళ్ళిపోతుంది" అంది.

గుండె గొంతులో కదిలింది నాకు. అన్నం సహించలేదు. కళ్ళవెంట నీళ్ళు వచ్చాయి. భోజనం కాగానే కమలా వాళ్ళింటికి పరిగెత్తుకు వెళ్ళాను. రెండు జడలూ ముందేసుకుని ఏదో చదువుకొంటోంది కమల.

నన్ను చూచి "ఏం బాబీ?" అంది.

"నువ్వు మొన్న వచ్చిన ఆ పొడవాటి ఆయనతో వెళ్ళి పోతావా?" అన్నాను, దుఃఖాన్ని దాచుకోకుండా.

ఒక క్షణం ఆశ్చర్యంగా చూచి "అవును బాబీ" అంది. నా బిక్కమొహం చూసి అంతలో నవ్వేసింది. అమ్మకళ్ళలో కనిపించే దయ అప్పుడు నాకు కమల కళ్లలో కనిపించింది. కాని ఆ కళ్ళు అల్లరికీ, చిలిపితనానికీ అలవాటుపడ్డాయి. ఈ రెండు రోజులలోనే కమల పెద్దదై పోయినట్టనిపించింది. ఇప్పుడు గెంతడం లేదు. పాటలు పాడడం లేదు. ఈ పెద్దరికం నాకు నచ్చలేదు. హఠాత్తుగా చుట్టూ ఉన్న ప్రపంచం మారిపోయినట్టనిపించింది.

ఆ తర్వాత చాలా రోజులు నిశ్శబ్దంగా గడిపాను. మధ్యమధ్య అమ్మని అడిగేవాడిని – "కమల నన్ను పెళ్ళి చేసుకుంటే మన యింటికి వచ్చేస్తుందా?" అని. అమ్మ నవ్వింది. మరి ఒకటి రెండుసార్లు అలా అడిగితే నవ్వి "తప్పు అలా అనకూడదు" అని బుగ్గమీద వేలితో ఒకటి వేసింది.

ఇందులో తప్పేముంది? కమల నవ్వితే నాకిష్టం. పాడితే నాకిష్టం. ఏ సహాయమైనా

చేశాక 'చాలా బాగా చేశావురా బాబీ!' అనే పొగడ్తకి ప్రలోభపడే వాడిని. కమలకి ఏ పువ్వులు ఇష్టమో తెలుసు. ఏ చీరలో అందంగా కనిపిస్తుందో తెలుసు. మరి ఇంతచనువు ఏం కాను?

ఇక ఆగలేక – పెళ్ళికి రెండువారాలుందనగానే – ఒక రోజు కమల తలస్నానం చేసి డాబా మీద జుత్తు ఆరబెట్టుకొనే సమయంలో అడిగేశాను.

"నన్ను పెళ్ళి చేసుకోవూ?" అని.

ఆ ప్రశ్నకు ఒక్క క్షణం నిర్ఘాంతపోయింది. కాస్సేపు ఆలోచించి – "చేసుకొనేదాన్నే బాబీ – నీ ముక్కు అంత పొడుగు లేకపోతే తప్పక నిన్ను చేసుకొనేదాన్ని" అంది.

ఆమాట చెబుతున్నప్పుడు నిజంగా ఆమె కళ్ళల్లో నీళ్లు చూశానో లేక ఊహించుకొన్నానో గుర్తులేదు. కాని ఎప్పుడు అద్దం చూసినా కమల కళ్లు గుర్తుకొస్తాయి.

పెళ్ళిలో ఎంతో తృప్తితో, భక్తితో – వరునిపక్క ఒరిగిపోయిన ఓ బంగారు బొమ్మ యిప్పటికీ గుర్తే. వాళ్ళిద్దరి అందం, అన్యోన్యతా చూసి ఆశ్చర్య పోయాను క్షణకాలం.

గొప్ప అందగాడిని చేసుకోవాలనే అపూర్వ లక్ష్యం సిద్ధించిన తృప్తి, గర్వం ఆ క్షణంలో ఆ అగ్నిహోత్రం వెనుక గమనించాను.

* * * * *

పెళ్లయిన నెలలోనే రాఘవేంద్రరావుతో డార్జిలింగ్‌కి వెళ్లిపోయింది కమల. ఆమె తల్లీదండ్రేకాదు. స్తంభం చాటున నిలబడి కళ్లు తుడుచుకొంటున్న నన్నూ గమనిస్తూనే ఉంది కమల. ఆమె కార్చిన కన్నీటిలో ఒక బొట్టయినా నా మీద జాలితో అయిఉంటుందని నా నమ్మకం.

వాళ్ళ ఇంటికి రాసిన ఉత్తరంలో ఎప్పుడయినా నన్ను గుర్తు చేసుకుంటే చేసుకొనేది, లేకపోతే లేదు. ఆ వయస్సులో కమల జ్ఞాపకాలు మరుగునపడడానికి పెద్ద వ్యవధి అవసరం లేకపోయింది. ఉన్న ఊరిలో చదువు బాగులేదని నాన్నగారు నన్ను మద్రాసులో చేర్పించారు. శలవులకి యింటికి వచ్చినప్పుడు ఎప్పుడేనా అటువేపు వెళితే కమల వచ్చి వెళ్ళిపోయిందనో, ఆ సంవత్సరం రాదనో తెలిసేది.

వయస్సుతోపాటూ ఆలోచనలూ, అభిప్రాయాలూ స్థిమితపడ్డాయి. అలా ప్రతీసారీ వాకబు చేయడంలోనూ ఏదో ఇబ్బంది, వెగటూ తోచింది. తర్వాత ఆ పనీ మానుకున్నాను. చెట్టుకు పువ్వు తెగినచోటు కన్నీరు కార్చిన గుర్తులాగ చిన్నప్పటి కమల జ్ఞాపకం మనస్సులో యే మూలో మిగిలిపోయింది.

దాదాపు పదేళ్లు గడిచిపోయాయి. బి.ఏ. పరీక్షలు రాసేశాక ఇళ్లకు పోయే ముందు ఓ పదిమంది విద్యార్థులు తిరుపతి వెళ్ళి అక్కడ నించి చెదిరిపోదామనుకున్నాం. ప్రయాణం చాలా హుషారుగా సాగింది. కొండమీదికి బస్సులో వెళ్ళడానికి ఎవ్వరూ అంగీకరించలేదు. అందుకని ఆడుతూ పాడుతూ మెట్లు యెక్కడం ప్రారంభించాం.

యౌవనంలో "భక్తి" అన్నది భగవంతుణ్ణి చూసినప్పుడు మాత్రమే జ్ఞాపకం వచ్చే

ఆలోచన అనుకుంటాను. ఎందుకంటే మిగతా యాత్రంతా వినోదంగా, విచ్చలవిడిగా సాగింది. ఆలయానికి కనుచూపు మేరలో ఆగిపోయిన కారు పక్కన నిలబడ్డ పంజాబీ అమ్మాయిని చూడగానే మాలో కొంతమంది ఆగిపోయారు. వెంటనే నవ్వుతూ కేరింతలు సాగాయి.

ఆ అమ్మాయి కారు నీడపడేచోటు అటువేపు తిరిగి కూచుంది. ఉదారంగు దుస్తులలో అప్పుడే ఈ ప్రపంచంలో కళ్లు తెరిచిన గడ్డిపువ్వులాగ – కనిపించింది. గాలికి మీద ఉన్న వల్లెవాటు రెపరెపలాడుతోంది. మా అల్లరికి ఇటు తిరిగితే నల్లటి కళ్ళద్దాలు, విశాలమైన ముఖం తెలిసింది. నల్లద్దాల వెనుక కళ్లు యే భాష మాట్లాడుతున్నాయో తెలియదుకానీ, మమ్మల్ని చూడగానే సన్నటి మొక్కమీద తుమ్మెద వాలిన అలసటలాగ నీరసించినట్టు కారు అంచుమీద కూర్చుండిపోయింది. పెదవులు నవ్వుకి తెరుచుకున్నాయి. ఇటు తిరుగుబోతున్న నన్ను "బాబీ" అనే పలకరింత ఉలికిపడేటట్టు చేసింది.

ఆ అమ్మాయే పిలిచిందని గుర్తుపట్టడానికి కొంతసేపు పట్టింది. నా పక్కన మిత్రులంతా తెల్లపోయారు. "తెలిసిన అమ్మాయేనట్రా – సారీ" అని చెవిలో ఊదారు.

ఇప్పుడు నల్లకళ్ళద్దాలు తీసేసింది. ఆ అమ్మాయిని వెంటనే కమలని గుర్తుపట్టాను. నిర్ఘాంతపోయాను.

"ఇదేమిటి? నువ్విక్కడ?" అన్నాను విస్తుపోతూ.

నవ్వింది. "ఆయనా నేనూ యాత్రలకి బయలుదేరాం. కారు చెడిపోయింది. ఎవరినో తీసుకొస్తానని వెళ్లారు" ఒక్క క్షణం ఆగి – "ఆడపిల్లల్ని ఏడిపించినప్పుడైనా నేను జ్ఞాపకమొస్తానా బాబీ?" అంది.

నా ముఖం ఎర్రబడింది. "నువ్వని తెలీదు. ఏమీ అనుకోకు. వాళ్లూ బాధపడుతున్నారు."

"కానీ నాకేం బాధలేదు. మీ నవ్వులు వింటూంటే మళ్ళీ పదేళ్ళు చిన్నదాన్న యినట్టనిపించింది" అంది గాలిలో తల తిప్పి.

కమలకి ఈ వేషం నప్పలేదు. బాగా ఒళ్లు చేసినట్టు కనిపించింది. లేక శరీరానికి అతుక్కుపోయిన దుస్తులలో అలా కనిపిస్తోందో. ఇంకా నిండుగా చీరకట్టుకొన్న రెండు జడల అమ్మాయే గుర్తు నాకు. చూపాలనుకున్న అందాన్ని దాచడంలోనే గొప్పతనం ఉందని మనదేశంలో స్త్రీలూ, కవులూ ఒక్కసారే గ్రహించారు. అందుకే మన సాహిత్యానికీ, సౌశీల్యానికీ అంత రాణింపు. కాని ఈ బట్టబయలు కాస్త వెగటుగా, చికాకుగా ఉంది.

"ఏం చూస్తున్నావ్! వొళ్లు చేశాను కదూ? అవును, ఇంకేం చెయ్యాలో తెలీక" అంది పకాలున నవ్వి.

నా ఆలోచనల్ని గ్రహించినట్టుంది. వల్లెవాటు నడుంకి బిగించి "ఈ బట్టలంటే ఆయనకిష్టం. ఆయనతో టూరు వెళ్లడం నేనూ అలవాటు చేసుకున్నాను" అంది.

ఆ "ఆయన" గురించి చెప్పినప్పుడు మాటలలో ఆప్యాయతకంటె అధికారం, భయం కనిపించింది. ఆశ్చర్యంగా గమనిస్తూంటే –

"ఏమిటలా పరీక్షగా చూస్తావ్? చిన్నప్పుడు మనిద్దరం స్నేహితులం – ఎప్పుడూ నాకొంగు పట్టుకు తిరిగేవాడివి నువ్వు" అంది.

'ఇప్పుడు కొంగేలేదుగా? నువ్వూ మారిపోయావు' అన్నాను.

అంతలో ఆలోచనలో పడి "అవును. మారిపోయాను" అంది. ఈ అలంకారాలు తనకిష్టంలేనట్టుంది. అంతలో ఆలోచనలు మరిచిపోవడానికి ప్రయత్నించి "ఈసారి సెలవులకి ఇంటికి వస్తావా? ఎప్పుడొచ్చినా నువ్వు లేవనే మీ అమ్మ చెప్పేది – నీతో చాలా మాట్లాడాలి."

"ఇప్పుడు మాట్లాడు. మీరెక్కడ దిగారో చెప్తే – కొండ దిగగానే వస్తాను."

"నువ్వా? అమ్మో! వద్దు, వీలయితే ఆయన్నే తీసుకు మీ దగ్గరికి వస్తాను" అని మా అడ్రసు తీసుకొంది.

ఇద్దరికీ ఏవో మాట్లాడాలని ఉంది. కాని మాట్లాడలేక పోతున్న సంగతి ఇద్దరికీ అర్థమవుతోంది. నా విషయంలో అందుకు కారణం – వయస్సని తెలుస్తోంది. మరి కమల మాట్లాడలేకపోవడానికి కారణం? – ముఖం మీద కనిపించేదంతా నవ్వూ, తృప్తీ, ఆనందం కాదని గుర్తు తెలిసిపోయింది.

ఆలోచనల్ని పసిగట్టినట్టుంది. 'ఇంక వెళ్ళు. మీ మిత్రులు ఎదురు చూస్తున్నారు' అంది.

నేను వెనక్కి తిరగబోతే – అంతలో గుర్తుకొచ్చినట్టు–

'అన్నట్టు, పెళ్ళెప్పుడు? సంబంధాలు ఏవో వస్తున్నట్టు మీ అమ్మ చెప్పింది. పెద్దలు చూసిన పిల్లని పెళ్ళి చేసుకుంటావా లేక ఎవరినయినా ప్రేమించావా?' అంది నవ్వుతూ.

మాటలు కూడదీసుకుని అన్నాను. "నా ముక్కుని అంగీకరించే అమ్మాయి దొరికేవరకూ ఆగాలి."

నవ్వింది. "నీ ముక్కుకేం? నువ్వు అందంగా ఉన్నావు" అంది.

ఆశ్చర్యమేసింది నాకు.

ఈ పదేళ్ళలో 'అందం' మీద ఆమె అభిప్రాయం ఎంత మారిందా అని విస్తుపోయాను. ఇప్పుడు రాఘువేంద్రరావు ఎలా ఉన్నాడో చూడాలనిపించింది. ఆ సాయంకాలం భర్తని వెంటబెట్టుకుని మా గదికి వస్తుందేమోనని ఎదురు చూశాను. కాని ఆమె రాలేదు. ఆ తర్వాత మరి ఆరేళ్ళవరకూ ఆమెను చూడడం పడలేదు.

* * * * *

ఈ ఆరేళ్ళలో రెండు విచిత్రమయిన మార్పులు జరిగిపోయాయి జీవితంలో.

పదిహేనేళ్ళు చదివిన చదువు వల్లకాక ఐదేల్లుగా పెంచుకొన్న అభిరుచివల్ల ఉద్యోగం దొరకడం - మనస్సులో అందమైన భార్య కావాలని రూపు దిద్దుకొంటున్న కలని మరిచిపోయి హఠాత్తుగా ఓ అమ్మాయి మెడలో మూడు ముళ్ళూ వేయడం.

జీవితానికి పరిస్థితులతో రాజీ తప్పదని చదువూ, ఉద్యోగం ద్వారా గ్రహించాక, వివాహం విషయంలో అటువంటి రాజీయే పడడానికి పూనుకునేసరికి అబ్బాయి వర్ణాంతర వివాహం చేసుకోబోతున్నాడని నాన్నగారు ఓరోజు పరిగెత్తుకొచ్చి కోప్పడి, ఏడ్చి - వద్దని ఒప్పించి - మరి రెండు నెలలకి ఓ అమ్మాయిని చూపించి ఈమెతో బ్రతకాలని గుర్తు చేశారు.

నవ్వొచ్చింది. పళ్లు ఊడకొట్టుకోడానికి నేను చూసుకున్న రాయి కాదని మరొకరాయి చూపించారు. అంతే తేడా. అప్పటికే ఆశాభంగాలు చాలా గొప్ప సెన్సాఫ్ హ్యూమర్‌ని ఏర్పరచాయి. మరో నెలలో పెళ్లయిపోయింది. అదృష్టవశాత్తూ సీత మంచిపిల్ల - అయితే అందమయినది కాదు - అది కూడా అదృష్టవశాత్తూనేమో!

మరో ఏడాదికి ఉద్యోగరీత్యా ఢిల్లీ ట్రయినింగ్‌కు వెళ్ళవలసిన అవసరం వచ్చినప్పుడు అమ్మ గుర్తు చేసింది కమలా వాళ్లూ ప్రస్తుతం ఢిల్లీలోనే ఉంటున్నారని. 'ఉత్తరం రాయి. ఆ పదిరోజులూ వాళ్ళింట్లో ఉండవొచ్చు' అంది. వెంటనే రాశాను. తిరుగు టపాలోనే సమాధానం వచ్చింది. కమలే స్వయంగా రాసింది. "తప్పకుండా రా. కాని ఒక్క షరతు. నీతోపాటు మీ ఆవిడనీ తీసుకురావాలి" ఉత్తరం చూడగానే వస్తానని మా ఆవిడ పట్టుపట్టి కూర్చుంది. ఆడవాళ్లకి ఆలోచనా, మగవాళ్ళకి అవకాశం వస్తే ఇక ఆ పని విరమించడం అంటూ ఉండదు. తప్పనిసరిగా ఇద్దరం బయలుదేరాం.

మా ఆవిడని చూడగానే ఆప్యాయంగా రెండు చేతుల్నీ తన చేతుల్లో తీసుకొని పలకరించింది కమల.

"ఆయన స్నానం చేస్తున్నారు, రండి" అని సామాన్లు అందుకుంది. ఒక క్షణంలో ఇద్దరికీ కాఫీ అందించింది. నా పక్కకి వచ్చి "మంచి పిల్లనే చేసుకున్నావే! దొంగా!" అంది సీత వినకుండా. నాకంతా ఉక్కిరిబిక్కిరిగా ఉంది.

మరో క్షణంలో రాఘవేంద్రరావు వచ్చాడు. ఆయన్ని చూసి పదహారేళ్ళయింది. వెంటనే పోల్చుకోలేక పోయాను. జుత్తు దాదాపు ఊడి బట్టతల అయిపోయింది, బుగ్గలు ఉబ్బినట్టయి, పెదవులు మరీ దళసరిగా కనిపిస్తున్నాయి.

అన్నిటికన్నా - కళ్లు ఎర్రగా తెలుస్తున్నాయి.

నన్నూ అతను పోల్చుకోలేకపోయాడు.

"బాబీ అండీ - మన పెళ్ళికి పదేళ్ళు వాడు" - అని మా ఆవిడవేపు తిరిగి "మీ ఆయన చాలా గడుసువాడమ్మా. ఆ రోజుల్లోనే నన్ను పెళ్ళి చేసుకోమని వెంటబడేవాడు" - గుక్క తిప్పుకోకుండా నవ్వింది.

సీత సిగ్గుపడింది. నా ముఖం ఎర్రనయింది. రాఘవేంద్రరావుకి ఈ పరిహాసం

నచ్చినట్టుంది. "నాకు ఆఫీసు వేళయింది." అని నావేపు తిరిగి "రెస్టు తీసుకోండి, రాత్రి మాట్లాడుదాం" అని గదిలోకి వెళ్ళిపోయాడు. ఇంత నవ్వుతున్న కమల పిల్లి అయిపోంది. మాష్టారి పేము బెత్తం రుచి తెలిసిన విద్యార్థిలాగ అతని వెనక గదిలోకి నడిచింది. అతను వెళ్లే వరకూ మళ్లీ మావేపు చూడలేదు. మేం మా సామాన్ల గొడవలో పడ్డాం.

మేం వచ్చినందుకు తెచ్చిపెట్టుకున్న ఉత్సాహం తప్పిస్తే నిత్యజీవితంలో అది లోపించినట్టు ఆ క్షణంలో పసిగట్టాను. కమలకేం వయస్సు మించిపోలేదు. కాని జీవిత భారాన్ని మోసిన అలసట కళ్లక్రింద నీడలలో తెలిశాయి. మనిషి నీరసించింది. గాలిపోయిన బెలూనులో ముడతల్లాంటివి ముఖం మీద అక్కడక్కడా కనిపించాయి. ఇల్లు చాలా విశాలంగా, చాలా శుభ్రంగా ఉంది. కాని ఎక్కడా పిల్లల అలికిడి లేదు. కమల జీవితంలోనూ, మనస్సులోనూ ఒంటరేనేమో! మేం రావడం ఆవిడకి పెద్ద మార్పులాగ ఉంది. మాతోపాటు అన్నిచోట్లకీ వచ్చింది. హుషారుగా అన్నీ చూపింది. అప్పుడు నాకో విషయం అర్థమయింది. మూడేళ్లయి అక్కడ ఉంటున్నా ఒక్కసారీ ఇవేవీ ఆమె చూడలేదని. ఆశ్చర్యం కలిగింది.

ట్రయినింగ్ మరి నాలుగురోజులకయిపోతుందనగా మధ్య ఆదివారం వచ్చింది. ఆరోజ తాజ్‌మహల్ చూడాలని అనుకొన్నాం. ఆ ఆలోచన వచ్చిందే తడవుగా ఆనందంతో ఉక్కిరిబిక్కిరవుతూ ఏర్పాట్లు చేస్తోంది కమల.

"మీ ఆయనన్నీ రమ్మను" అన్నాను.

చెంపపెట్టు తగిలినట్టు తుళ్లిపడి, అంతలో నవ్వి "ఆయనకి తీరిక ఉండదు, పోనిద్దూ" అంది ముఖం తప్పించుకొని –

బాగుండదని బయలుదేరేముందు రాత్రి నేనే అడిగాను – "మీరూ రాకూడదా?" అని.

"నేనూ అంటే – కమల వస్తోందా?" అన్నాడు.

ఆ ప్రశ్నకి బిత్తరపోయాను.

అంతలో నవ్వి – "తాజ్‌మహల్ చరిత్రకి ఒక గుర్తు. నాకేమీ కాదు. నేను కళాకారుడిని కాను. ఐయామ్ నాట్ ఇంటరెస్టెడ్" అన్నాడు. ఏ విషయం మీదయినా ఖండితమైన అభిప్రాయాలు కలవాడిగా, తన అభిప్రాయాన్ని ఖండించే హక్కు ఎవరికీ లేదన్నట్టుగా అతనికి విశ్వాసం ఉన్నట్టు ఆ మాటలో గ్రహించాను.

విచిత్రం – తెల్లవారుజామున లేస్తూనే తను రావడం లేదని చెప్పేసింది కమల. మేమిద్దరం నిర్ఘాంతపోయాం.

"అదేం? అంతలో నీ మనస్సు మారిపోయిందేం?" అన్నాను నేను ఆశ్చర్యంగా.

జవాబుగా సీత ముఖం చూసి నవ్వింది కమల. "నీకేం తెలుస్తుంది బాబూ. నువ్వు మగాడివి. ఆ ప్రశ్న మీ ఆవిడ అడిగిందేమో చూడు" అంది. "నేను చూడకపోతే ఏం మునిగిపోతుంది. వెళ్ళిరండి" అంది మళ్ళీ.

ఇంత జరిగాక వెళ్లడంలో ఉత్సాహం చచ్చిపోయినా బయలుదేరాం.

రాత్రికి తిరిగి వచ్చేసరికి పన్నెండు దాటింది. మా పిలుపు వినీవినడంతో కాచుకు కూచున్నట్లు తలుపు తీసింది కమల. మేం లోపలికి రాగానే "ఇష్ – నెమ్మదిగా. ఆయన పడుకొన్నారు" అని మెల్లిగా మా గదివేపు నడిచింది చెయ్యి పుచ్చుకొని. ఆ గొంతులో భర్తపట్ల భయం, విశ్వాసం చూసి ఆశ్చర్యమేసింది.

అంతా చీకటి –

"ప్రయాణం బాగా జరిగిందా?" అంది రహస్యంగా.

"ఊఁ" అన్నాను.

"పడుకోండి. ఉదయం మాట్లాడుకొందాం" అంది వెనక్కి తిరుగుతూ.

ఆమెలో ఏదో కోపాన్ని హఠాత్తుగా పసిగట్టాను. పొద్దుటి వ్యక్తికీ ఇప్పటి వ్యక్తికీ తేడా కనిపించింది. నిద్ర రాక అటూయిటూ దొర్లుతుంటే బాత్‌రూంలో లైటు వెలిగింది. అప్పటికే సీత వొళ్లు మరిచి నిద్రపోతోంది. ఎవరిదో ఏడుపూ, బరువుగా ఊపిరీ తెలిసింది.

మెల్లిగా లేచి గది బయటికి వచ్చాను. బాత్‌రూంలోని దీపం చారలో కమలని గుర్తుపట్టాను. అంతేకాదు. ఆమె నుదుటిమీద రక్తాన్నీ గుర్తు పట్టాను.

"కమలా!" అన్నాను భయభ్రాంతుడినయి.

ఆ కేకకి తలమీద పిడుగుపడ్డట్టయి ఒక్కసారి వచ్చి నా నోరు మూసింది. "మెల్లిగా మాట్లాడు. ఆయన వొళ్లు మరిచి నిద్రపోతున్నారు. నువ్వు ఇప్పుడు లేచావేం?" అంది గొంతుక మామూలుగా ఉంచాలని ప్రయత్నిస్తూ.

"ఏమిటిది! నుదుటికి రక్తమేమిటి!" అన్నాను.

ఎంతోసేపు మాట్లాడలేదు కమల. "ఎంత బ్రాందీసీసాలయితే మాత్రం అంతగట్టివి ఎందుకు బాబూ" అంది.

ఒళ్లు జలదరించింది నాకు.

"త్రాగాడా! సీసాతో కొట్టాడా?"

నవ్వింది. "ఏం? కొట్టడానికి అధికారం లేదా భర్తకి?"

తెల్లబోయాను. "ఎందుకూ?"

"కారణం ఏ ఆడదీ చెప్పదు బాబీ. నువ్వడగకూడదు. ఇప్పుడు లేచావు. లేకపోతే నీకూ దొరికేదాన్ని కాదు. ఎవరితో అనకేం?" అని చెయ్యిపట్టుకొంది.

"ఛ ఛ" అన్నాను.

ఆలోచించిన కొద్దీ రాఘవేంద్రరావు మీద కసీ, కమల పరిస్థితిమీద జాలీ పెనవేసుకున్నాయి. నేనాలోచిస్తున్నానని కనిపెట్టింది గావును –

అంది 'నువ్వూ మీ ఆవిణ్ణి కొడతావా?'

ఉదాసీనంగా అన్నాను 'నాకు అందం లేదుగా? పెళ్లాన్ని కొట్టే అర్హతలేదు'

ఆమాట చెళ్లున తగిలినట్టుంది. చీకట్లో నిర్ఘాంతపోయి చూసింది.

బయలుదేరేముందు కొత్త చీరతో సీతని సత్కరించింది.

'త్వరగా అబ్బాయిని ఎత్తుకోవాలి సుమా!' అని చెవిలో మెల్లిగా ఉంది. ఆ మాటలో ఎదుటి వ్యక్తికి ఆదేశం కన్న, తన పరిస్థితి పట్ల అసంతృప్తి తోచి జాలేసింది నాకు.

గుమ్మం దిగబోతూంటే చిన్నపిల్లడినిలాగ వెనక్కి లాగి 'మంచిపిల్ల. జాగ్రత్తగా చూసుకో' అంది.

అనుకోకుండా అన్నాను. 'మంచిదయితే నేం? అందగత్తెకాదు?

చర్రున కోపం తెచ్చుకొంది. "ఆమె అందానికేం? చిలకలాంటి పిల్ల."

నవ్వు రాలేదు నాకు. "అందం"లో రాజీకి కమల మరో మెట్టుదిగి వచ్చినందుకు ఆశ్చర్యమేసింది.

* * * * *

నాలుగేళ్ల తర్వాత – మళ్ళీ హైదరాబాదులో ఓ స్నేహితుడి పెళ్ళిలో తటస్థపడింది కమల.

నలుగురితో కబుర్లు చెప్పుకుంటూ పెళ్ళి పందిటిలో ఓ మూలచేరిన నన్ను వెదుక్కొంటూ ఓ కుర్రాడు వచ్చాడు. 'బాబీ మీరేనా?' అంటూ.

తలూపాను.

"అయితే ఒకావిడ మీతో మాట్లాడాలంటోంది. బయట గేటుదగ్గర నిలబడింది".

నేనాశ్చర్యపోయాను. దగ్గర్లోనే కూర్చున్న మా ఆవిడకి ఆ మాటలు వినిపించి నట్లున్నాయి. అప్పుడే అనుమానంతో నావేపు చూస్తోంది.

లేచాను. గేటుని ఆనుకొని కమల నిలబడి ఉంది. నేనాశ్చర్యపడడం చూసి "ఏం? వింతగా ఉందా? నిన్ను చూసి నేనూ ఆశ్చర్యపోయాను" అంది. "పెళ్ళికొడుకు తండ్రీ మా ఆయనా ఒకే ఆఫీసులో పని చేస్తున్నారు. మూడేళ్లయింది వచ్చి – నువ్వెందుకొచ్చావిక్కడికి?"

మనిషిలో ఇదివరకటి ఉత్సాహం లేదు. కాని ఇదివరకటి ఆప్యాయత ఏ మాత్రం తగ్గలేదు. పెద్దమనిషిలాగా నిండుగా, ప్రేమగా, నిలకడగా మాట్లాడడం అలవాటయింది. ఇదివరకటికంటే బాగా చిక్కింది. కణతల దగ్గర జుత్తు తెల్లబడుతోంది. నేనూ సూటిగా గమనించడం చూసి–

"ఇక్కడే నన్నలా చూస్తూ నిలబడితే యెవరయినా ఏమైనా అనుకొంటారు. మీ ఆవిడని తీసుకొని మా ఇంటికి రాకూడదూ ఒక్కసారి?" అంది.

ఇంటి గుర్తులు చెప్పింది. "రా. చాలా విచిత్రాలు చూపిస్తాను. ఇంక వెళ్ళాలి. అబ్బాయి లేచి ఏడుస్తాడు" నా కళ్ళలో ఆశ్చర్యాన్ని గమనించి నవ్వేసి "అన్నట్టు మావాడిని చూడలేదు కదూ నువ్వు? చూద్దువుగాని" అంది రెండు చేతులతో బర్మాముడిలో గులాబీని సరిచేసుకొంటూ.

నా చెయ్యి పట్టుకుని బీచ్‌కి ఆడుతూ పాడుతూ నడిచే కమలకీ, నిండయిన

పరిపూర్ణతను సాధించిన ఈ మాతృమూర్తికీ పోలికలు వెదక ప్రయత్నించేలోగా వెళ్ళిపోయింది.

నడచిపోతూంటే చూస్తూ మనిషిలో ఇంకా ఠీవి పోలేదనుకున్నాను.

మరో ఆదివారం తీరిక చేసుకొని నేనూ మా ఆవిడా కమల ఇంటికి వెళ్లాం.

ముందు వసారాలో కూర్చొన్న వ్యక్తినిగానీ, అతని ముందు ఆడుకొంటున్న మూడేండ్ల కుర్రాణ్ణి కాని పోల్చుకోలేక పోయాను. కమల లోపల్నుంచి వచ్చి భర్తకి నన్ను గుర్తు చెయ్యబోయేసరికి రాఘవేంద్రరావుని గుర్తుపట్టి నిర్ఘాంతపోయాను. కుడికన్ను దగ్గర్నుంచి చెవివరకూ చీరుకుపోయినట్టు పెద్దమచ్చ, చూసేటప్పుడు కన్నుకూడ దృష్టి తప్పినట్టనిపిస్తుంది. ఎడమ చెయ్యి సరిగా పని చెయ్యనట్టుంది. వంకర తెలుస్తోంది. శరీరం మరింత బరువయింది. తలమీద ఒక్క వెంట్రుకకూడా లేదు. మనిషి మాటలో ఇదివరకటి సూటిదనం, నిర్భయం లేదు. ఇప్పుడు తరుచు నవ్వుతున్నాడు. జీవితంలో ఓటమి వల్లనో, కష్టసుఖాల అవగాహనవల్లనో మెత్తబడ్డాడు. ఇది రాఘవేంద్రరావులో ఊహించలేని పెద్దమార్పు. తెల్లబోయి కమల వేపు చూస్తే "మాట్లాడకు" అని సంజ్ఞ చేసింది.

రాఘవేంద్రరావు నా ఉద్యోగం విషయాలన్నీ తీరికగా అడిగాడు. తన ప్రమోషనులు, బదిలీలూ, టూర్‌ల గురించి చెప్పాడు. మాట్లాడుతూ చాలసేపు కూర్చున్నాను. కమల మా ఆవిడతో గంటపైగా కబుర్లేసుకొంది.

వస్తానని లేచి లోపలికి నడిచాను.

"మీ ఆవిడ ముఖం కడుక్కుంటోంది. దొంగా – పిల్లలని చెప్పవేం? ఇద్దరటగా?" అంది కమల.

"అవును, మామామగారిదగ్గర ఉన్నారు" అన్నాను.

కాస్తాగి "ఏమిటయింది మీ ఆయనకి?" అన్నాను ఆతృతగా.

"మూడేండ్ల క్రితం కాన్పూరు దగ్గర జీపు ఆక్సిడెంటయింది. తల పగిలేదే! కొద్దిలో తప్పింది. ఆ తర్వాత నాలుగు నెలలు ఆసుపత్రిలో ఉన్నారు. అప్పుడే ఈ బదిలీ వచ్చింది."

ఎక్కడా అసంతృప్తి, దుఃఖం ఆమె కంఠంలో ధ్వనించలేదు. ఉండబట్టక కసిగా ఓ ప్రశ్న వేశాను. "ఎలా బ్రతుకుతున్నావు ఇటువంటి కురూపిలో?"

తెలివితక్కువ వాడిని క్షమించినట్టు చూసి ఫకాలున నవ్వింది. "నోర్మయ్ – మీ ఆవిడ వింటుంది. వింటే – ఆయనతో బ్రతకడం నిజంగా నాకు ఇష్టం లేదేమో ననుకొంటుంది కూడాను" అంది.

అంతలో మాట మార్చి "మా బాబుని చూశావా? మధు వీడిపేరు" అంది.

చూశాను. సన్నగా, పీలగా, ఒంట్లో ప్రాణంలేనట్టు నీరసంగా ఉన్నాడు. పెద్దజుత్తు, చిన్ననోరు. మూడేళ్లొచ్చినా మాటలు రాలేదు. ఏమయినా అందం వాడిలో కనిపించలేదు.

ఆ మాటే అన్నాను. "మీ ఇద్దరి పోలికా రాలేదు".

ఫక్కున నవ్వింది. "ఏమయినా ఆయన పోలిక రాలేదు. అదే అదృష్టం–"

నేను తెల్లబోతే – "అన్నిటికీ అలా అర్థాలు తీయకూడదు. వీడు పుట్టాక నాకేం కష్టాలు లేవు" అని ఆప్యాయంగా వాడిని అక్కున చేర్చుకుంది.

– ఆలోచిస్తూ మా ఆవిడతో నడిచాను.

చిన్నప్పటి గర్వం, తిరుగుబాటులో కన్నా ఈ దయ, ప్రేమలో ఇంకా అందంగా కనిపించింది కమల. లేక అందం మారలేదేమో – అందాన్ని చూసే దృష్టిలో నేనేమో ఈ మార్పంతా!

రాఘవేంద్రరావులో అందం చెరిగిపోయినా, కమల ఆలోచనలో మొదటి అందపు ముద్ర చెరిగిపోలేదు.